

J

JACOB, Georg
(1862-1937)

Alman şarkiyatçısı
ve Türkologu.



Königsberg'de (Kaliningrad) doğdu. Çeşitli Alman üniversitelerinde Doğu dilleri ve edebiyatları, ilâhiyat ve etnoloji öğrenimi gördü; Friedrich Spiegel (Erlangen), Heinrich Leberecht Fleischer ve Eduard Reuß, Theodor Nöldeke gibi şarkiyatçıların öğrencisi oldu. 1887'de *Der nordisch-baltische Handel der Araber im Mittelalter* adlı doktora teziyle öğrenimini tamamladı. Birkaç yıl Berlin Königlich Bibliothek'te çalıştıktan sonra 1892'de Wilhelm Ahlwardt'ın yanında doçentlik sınavı verdi. Arkasından ramazan ayında İstanbul'a giderek Karagöz temsillerini seyretti ve Türkçe'nin ses bilimi üzerine gözlemlerde bulundu. Deutsche Morgenländische Gesellschaft'ın Halle'deki kütüphanesinde görev yaptıktan (1896-1901) sonra Erlangen Üniversitesi'ne profesör olarak tayin edildi. 1909 yılında Theodor Menzel'le birlikte çıktığı Türkiye seyahatinde, bir süreden beri ilgisini çeken Bektaşilik ve özellikle İstanbul ve Batı Anadolu'daki Bektaşî tekkelerine dair çalışmalar yaptı. 1911'de ders vermek üzere Kiel Üniversitesi'ne davet edildi. I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de hizmet gören Alman hemşireler ve bahriye askerleri için bazı Türkçe kitaplar ve Almanca-Türkçe yardımcı bir sözlük hazırladı (*Deutsch-türkisches Aushilfe-Vokabular für Marine und Krankenschwestern*, Hamburg 1916). Aynı zamanda Kiel'de bir lisede halka Türkçe dersleri verdi. O yıllarda Kiel Üniversitesi'nde Türkçe okutmanı olarak çalışan Fâikbeyzâde ile iş birliği yaptı. 1920-1921 yıllarında bu üniversitede rektörlük görevinde bulundu. Emekliye ayrıldıktan sonra da ölümüne kadar ilmî çalışmalarına devam ederek makale ve kitaplar neşretti.

Osmanlı, Arap, Güney ve Doğu Asya gölge oyunu ve kukla tiyatrosu ile Arap tarihi ve edebiyatı üzerine araştırmalar yapan Georg Jacob en çok Osmanlılar'ın diplomasi, tasavvuf ve halk edebiyatı gibi alanlarına ilgi duymuştur. Bu alandaki katkılarından dolayı Almanya'da Osma-

nistik'in kurucusu sayılabilir. Onun, XV. ciltten itibaren Rudolf Tschudi ve XXIV. ciltten itibaren Tschudi ve Theodor Menzel'le birlikte yayımladığı "Türkische Bibliothek" adlı kitap dizisi (Berlin 1914-1929), klasik ve son dönem Osmanlı edebiyatıyla halk edebiyatından önemli çeviriler ihtiva eden bir çalışmadır. 1930'da Paul Kahle ile beraber "Das orientalische Schattentheater" adlı serinin temelini atan ve Türkler'in İslâm sanatlarına katkılarını özellikle vurgulayan Jacob, eski Yunan ve Roma ile hümanizm ve Rönesans'ı sert bir dille tenkit etmiş, döneminin Alman üniversitelerinde revaçta olan eski Sâmi dil ve edebiyatlarına da çok ağır eleştiriler yönelterek İslâm kültürüyle uğraşmayı, kendi deyimiyle hipotetik "buzul çağı Sâmi dili" üzerine spekülasyonlarda bulunmaktan daha önemli saymıştır.

Eserleri. 1. *Welche Handelsartikell bezogen die Araber des Mittelalters aus den nordisch-baltischen Ländern?* (1886, 1891). Araplar'ın Kuzey Baltık ülkelerinden satın aldıkları ticarî mallar hakkındadır. 2. *Der nordisch-baltische Handel der Araber im Mittelalter* (Leipzig 1887). Yazar, doktora tezi olan bu eserinde Araplar'ın Ortaçağ'da Kuzey Baltık ülkeleriyle olan ticarî ilişkilerini incelemiştir. 3. *Studien in ara-*

bischen Geographen (Berlin 1892). 4. *Altarabisches Beduinenleben: nach den Quellen geschildert* (Berlin 1897; Reprint 1967). 5. *Sultan Solimans des Großen Divan* (Berlin 1903). 6. *Vorträge Türkischer Meddähs* (Berlin 1904). Eserde meddahların konuşmaları incelenmiştir. 7. *Xoros kardasch. Ein orientalisches Märchen und Novellenbuch* (Berlin 1906). 8. *Beiträge zur Kenntnis des Derwischordens der Bektaschis* (Berlin 1908). 9. *Die Bektaschijje in ihrem Verhältnis zu verwandten Erscheinungen* (München 1909). Bu eserde Bektaşîliğin benzeri hareketlerle ilişkisi ele alınmıştır. 10. *Hilfsbuch für Vorlesungen über das Osmanisch-Türkische* (1911, 1916). Yazar, Osmanlıca'yı öğretmek için hazırladığı bu eserde Türkçe'nin çeşitli lehçelerine de yer ayırmış, kıssa, şiir ve klasik metinlerden örnekler vermiştir. 11. *Schanfara-Studien* (München 1914-1915). Şenferâ'nın "Lâmiyyetü'l-Arab" adlı kasidesine dair bir inceleme ile kasidenin Almanca çevirisinden ibarettir. 12. *Märchen und Traum mit besonderer Berücksichtigung des Orients* (Hannover 1923, 1988). Eserde masal ve rüya konusu özellikle Doğu dünyası göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. 13. *Der Einfluß des Morgenlands auf das Abendland und vornehmlich während des Mittelalters* (Hannover 1924). 14. *Geschichte des Schattentheaters im morgen- und Abendland* (Hannover 1925). Gölge oyununun Doğu ve Batı'daki tarihiyle Karagöz oyununa dairdir. 15. *Das chinesische Schattentheater, bearbeitet von G. J. und Hans Jensen* (Stuttgart 1933). Georg Jacob'un bunların dışında birçok eseri (listesi için bk. Becker, s. 369-381; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik*, XV, 30-37) ve henüz basılmamış çalışmaları da bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. H. Becker, "Georg Jacob als Orientalist", *Festschrift Georg Jacob* (ed. Th. Menzel), Leipzig 1932, s. 369-381 (1-8); E. Littmann, *Ein Jahrhundert Orientalistik*, Wiesbaden 1955, s. 96-109; a.mlf., "Georg Jacob", *ZDMG*, XCI (1937), s. 486-500; J. Fück, *Die arabischen studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 319-322; Anne Marie Schimmel, "Cüyürc Yâkûb", *el-Müsteşrike-nü'l-Almân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1978, I, 125-130; E. Dammann, "Erin-



Georg Jacob

nerungen an G. J. (1862-1937)", *Germano-Turcica: Zur Geschichte des Türkisch-Lernens in den deutschsprachigen Ländern* (ed. K. Kreiser), Bamberg 1987, s. 113-118; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 30-37; K. Kreiser, *Istanbul und das Osmanische Reich*, İstanbul 1995, s. 243-256; a.mlf., "Georg Jacob (1862-1937) als Begründer der Bektaşî-Studien", *Turcica Revue d'Etudes Turques*, XXI-XXIII, Paris 1991, s. 115-130; Sh. Inayatullah, "Georg Jacob (1862-1937)", *JC*, XII (1938), s. 368-370; "Jacob, Karl Georg", *TA*, XX, 491-492; "Jacob, Karl Georg", *TDEA*, V, 50-51.



KLAUS KREISER

JAESCHKE, Gotthard (1894-1983)

Türkiye Cumhuriyeti tarihi üzerine
yaptığı çalışmalarla tanınan
Alman tarihçisi.

8 Nisan 1894'te Silezya'nın Reichbach bölgesinde doğdu. Moravya asıllı bir aileye mensuptur. Niesky, Potsdam ve Berlin'deki orta öğreniminden sonra Freiburg / Breisgau Üniversitesi'nde hukuk ve şarkiyatçılık eğitimi gördü; 1914'te de Berlin'deki Seminar für Orientalische Sprachen'ın Türkçe bölümünü bitirdi. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine askere gitti ve ağır şekilde yaralandı. Tedavisinin ardından Berlin'de katıldığı hukuk imtihanını kazanıp devlet hizmetine girdi. 1917'de Greifswald Üniversitesi'nde *Die Entwicklung des osmanischen Verfassungsstaates von den Anfängen bis zur Gegenwart* başlıklı teziyle hukuk doktoru oldu. 1924-1926 yıllarında İzmir'de, 1926-1927'de Tiflis'te konsolos yardımcılığı yaptı. Tiflis'te bulunduğu sırada Kafkasya, özellikle de Azerbaycan meselesiyle ilgilendi. 1927'de Ankara'da Alman Büyükelçiliği'ne elçilik kâtibi olarak tayin edildi; bu arada Atatürk'le tanıştı. 1931'de Berlin'e dönerek Seminar für Orientalische Sprachen'da Türkçe öğretmenliği-

ne başladı ve Rus işgali sebebiyle enstitünün kapatıldığı 1945'e kadar bu görevini sürdürdü. Hitler Almanyası'nda 1933 yılında gerçekleştirilen üniversite tasfiyesine rağmen görevine devam etmesi ve resmî yayınlarda yazılar kaleme alması onun nasyonal sosyalist iktidarla uzlaşabildiğini göstermektedir. 1947-1959 yılları arasında Münster / Westfalen Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi sıfatıyla Türkoloji, İslâmiyat, Türk hukuku ve Türk inkılâpları konularında dersler verdi. 29 Aralık 1983'te Essen-Ketwig'de öldü.

1955'te Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Danışma Kurulu fahri üyeliği, 1959'da Türk Tarih Kurumu şeref üyeliği pâyeleri ve 1981'de 100. Yıl Atatürk kültür ödülü verilen Jaeschke, Osmanlılar'ın son döneminden başlayarak 1960'lı yıllara kadar Türkiye'deki gelişmelere hem bizzat şahitlik yapmış hem de bunları çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir. Büyük bir yekün tutan, çoğu makale olmak üzere kitap, yayın tanıtımı, çeviri şeklindeki eserlerinin hemen tamamı Osmanlı Devleti'nin son dönemi, I. Dünya ve Kurtuluş savaşları, Atatürk inkılâpları, Türkiye'de dinî, siyasî ve iktisadî hayat gibi konulara dairdir. Bir kısmı müstakil ciltler, bir kısmı makaleler halinde yayımlanan sekiz bölümlük Türkiye kronolojisi serisi en önemli çalışması olup modern Türkiye hakkında araştırma yapmak isteyenlerin başvurmaları gereken bir kaynak niteliğindedir.

Eserleri. 1. *Die Entwicklung des osmanischen Verfassungsstaates von den Anfängen bis zur Gegenwart* (Greifswald 1917; *WI*, V [1917], s. 5-56; genişletilmiş yeni baskı, Berlin 1917). 2. *Die Türkei seit dem Weltkriege I. Geschichtskalender 1918-1928* (Erich Britsch ile birlikte, Berlin 1929; *WI*, X [1929], s. 1-154). 3. *Die Türkei seit dem Weltkriege II. Türkischer Geschichtskalender für 1929 mit neuem Nachtrag zu 1918-1928* (Berlin 1930; *WI*, XII [1930], s. 1-50). Niyazi Recep Aksu tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (I, *Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi 1918-1923*, İstanbul 1939; II, *Türk İnkılâbı Tarihi Kronolojisi 29.10.1923-1.1.1930*, İstanbul 1941). 4. *Die Türkei seit dem Weltkriege III. Geschichtskalender für 1930* (Berlin 1931; ayrıca makale olarak *WI*, XII [1931], s. 137-166). 5. *Die Türkei in den Jahren 1935-1941. Geschichtskalender VI* (Leipzig 1943). 6. *Die Türkei in den Jahren 1942-1951. Geschichtskalender VII* (Wiesbaden 1955). VI. bölümle birlikte Gü-

layşe Koçak tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Türkiye Kronolojisi 1938-1945*, Ankara 1990). 7. *Die Türkei in den Jahren 1952-1961. Geschichtskalender VIII* (Wiesbaden 1965). 8. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)* (Ankara 1970). 9. *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi II: Mudanya Mütarekesinden 1923 Sonuna Kadar (11 Ekim 1922-31 Aralık 1923)* (Ankara 1973). 10. *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri* (trc. A. Cemal Köprülü, Ankara 1971). Bu eserin sadece Türkçe'si neşredilmiştir. 11. *Der Islam in der neuen Türkei. Eine rechtsgeschichtliche Untersuchung* (Leiden 1951). Hayrullah Örs tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*Yeni Türkiye'de İslâmlık*, Ankara 1972). Ayrıca şu makaleleri de önemli çalışmalarındandır: "Die Türkei seit dem Weltkriege IV. Geschichtskalender für 1931-1932" (*WI*, XV [1933], s. 1-33); "Die Türkei in den Jahren 1933 und 1934. Geschichtskalender V" (*MSOS*, XXXVIII [1935], s. 105-142) (eserlerinin tam listesi için bk. Spuler, *TTK Belleten*, XLVIII/189-192 [1984], s. 312-318).

BİBLİYOGRAFYA :

Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 48-49; K. Kreiser, "Gotthard Jäschke (1894-1983): zur Entstehung der türkischen Zeitgeschichtsforschung", *Turkologie heute-Tradition und Perspektive: Materialien der dritten Deutschen Turkologen-Konferenz, Leipzig, 4-7 Oktober 1994* (ed. Nurettin Demir - E. Taube), Wiesbaden 1998, s. 185-194; B. Spuler, "Zum Geleit", *WI*, XV (1974), s. 1-4; a.mlf., "Schriftenverzeichnis Gotthard Jäschke", a.e., XV (1974), s. 5-25; a.mlf., "Gotthard Jäschke (1894-1983). Zum Gedenken", a.e., XXIII-XXIV (1984), s. 498; a.mlf., "Gotthard Jäschke (trc. Mihin Lugal), *TTK Belleten*, XLVIII/189-192 (1984), s. 309-338; W. Schwartz, "Ergänzung zum Schriftenverzeichnis Gotthard Jäschke seit 1973", *WI*, XXIII-XXIV (1984), s. 499-502; Cemil Koçak, "Gotthard Jaeschke", *TT*, I (1984), s. 234-236; "Kayıplar: Prof. Dr. Gotthard Jäschke", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, II/4, Ankara 1985, s. 257-275.

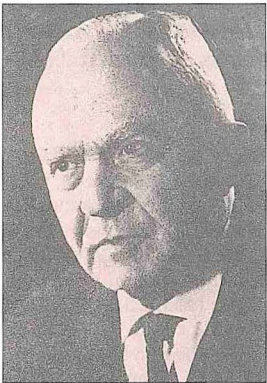


HİLAL GÖRGÜN

JAHN, Karl (1906-1985)

Avusturya kökenli
Hollandalı Türkolog.

26 Mart 1906'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Brunn şehrinde doğdu. Silezya asıllı bir ailenin çocuğudur. Liseyi bitirdiğinde Brunn Üniversitesi'nin kimya bölümüne kaydolduysa da bir yıl



Gotthard
Jaeschke